

Когут М. В.

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Львівського національного університету імені І. Франка*

Kohut M. V.

*PhD Student
Department of International Economic Relations
Ivan Franko National University of Lviv*

РОЛЬ ТНК НА МІЖНАРОДНОМУ РИНКУ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ

THE ROLE OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS IN THE INTERNATIONAL MARKET OF TECHNOLOGY TRANSFER

Анотація. У роботі досліджено роль ТНК на міжнародному ринку технологій і проаналізовано значний вплив та економічні вигоди від діяльності ТНК у сфері інновацій. У результаті проведеного дослідження, встановлено, що прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є важливим чинником зміцнення сектора високих технологій та одним із найбільш ефективних каналів міжнародної передачі технологій.

Ключові слова: світова економіка, глобалізація, міжнародний трансфер технологій, транснаціональна корпорація, прямі іноземні інвестиції.

Вступ та постановка проблеми. Сьогодні транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють ключову роль у генерації нових технологій та інноваційній діяльності загалом. У процесі міжнародного трансферу технологій ТНК використовують низку методів, за допомогою яких переміщують технології з високорозвинених країн в країни, що розвиваються. Масштабний вплив ТНК пояснюється тим фактом, що джерелом створення більшості технологічних інновацій є саме ТНК. Відповідно, вони володіють найбільшою часткою в науково-дослідних та дослідно-конструкторських роботах (НДДКР), які реалізовані в промисловості. До прикладу, такі гіганти, як Microsoft, Roche, Apple, Pfizer виділяють колосальні кошти на дослідження та розробку нових продуктів, навіть більші, аніж на це виділяють кошти з бюджету окремі країни. Кожна з даних корпорацій у 2010 р. видала на НДДКР близько 6,5 млрд. євро [1]. Отже, є всі підстави стверджувати про значну роль транснаціональних корпорацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням діяльності ТНК займалися такі зарубіжні вчені, як Р. Вернон, Дж. Даннінг, П. Кругман, Дж. Міль, О. Вільямсон, Е. Гекшер, М. Кассон, Р. Коуз, Ч. Кінделбергер, К. Іверсен, К. Коулінг, Дж. Гелбрейт.

Вагомий внесок у вітчизняній економічній науці щодо дослідження діяльності ТНК та міжнародному ринку технологій зробили В. Рокоча, В. Новицький, В. Базилевич, О. Хорошун, А. Пехник, Л. Руденко, О. Плотніков, В. Бачинський, О. Рогач, А. Поручник, В. Семиноженко, Л. Федулова, О. Білорус, С. Якубовський, М. Дідківський, Л. Кістерський, В. Левківський.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень у сфері впливу транснаціональних корпорацій на міжнародний ринок технологій та економічних вигод від їхньої діяльності, не на всі питання отримано достатньо вичерпні відповіді, що дає підстави для продовження подальшого дослідження даної проблематики.

Метою даної роботи є поглиблення дослідження ролі ТНК у світовій торгівлі, зокрема на міжнародному ринку технологій.

Результати дослідження. О.Л. Каніщенко та А.І. Старостіна у своїй роботі зазначають, що ТНК формують загальносвітові засади економічної стандартизації та підвищують рівень інтернаціоналізації суб'єктів міжнародного співробітництва [2]. Глобалізація є вищою формою транснаціоналізації бізнесу, коли компанії сприймають світовий ринок як єдиний і повністю гомогенний та формують свою підприємницьку стратегію виходячи із стандартизованих мотивацій і вимог уніфікованих споживчих сегментів.

ТНК утворюють найпотужніші угруповання бізнесу, розміщуючи окремі стадії виробництва чи то частини на території різних країн, тим самим діючи у світових масштабах та посилюючи економічну залежність. Ця залежність пояснюється тим, що ТНК володіють значними фінансовими коштами, зв'язками з громадськістю, політичним лобі в різних регіонах світу.

Відомо, що більшість ТНК походять із США, Японії, Німеччини та інших країн ЄС, тобто з країн, що переважно є джерелом створення світових інновацій. Залежно від країни походження ТНК спеціалізуються в певній сфері. Так, понад 60% ТНК США функціонують у сфері фармацевтики, біотехнологій, програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування. Понад 50% ТНК, що походять із країн – членів ЄС, займають ключові позиції у сфері автомобілебудування, фармацевтичній діяльності. А 70% японських фірм, своєю чергою, спеціалізуються в автомобілебудуванні, електротоварах, виготовленні програмного забезпечення та комп'ютерного устаткування [1].

Транснаціональні компанії традиційно поділяють на три групи [3]:

- 1) горизонтально інтегровані ТНК – управляють підрозділами, розташованими в різних країнах, що виробляють однакові або подібні товари;
- 2) вертикально інтегровані ТНК – управляють підрозділами в певній країні, які виробляють товари, що поставляються в їх підрозділи в інших країнах;
- 3) роздільні ТНК – управляють підрозділами, розташованими в різних країнах, які вертикально або горизонтально не є об'єднаними.

Розглянемо основні якісні ознаки ТНК:

а) особливості реалізації: компанія реалізує значну частину своєї продукції за кордоном, тим самим помітно впливаючи на світовий ринок;

б) особливості розміщення виробництва: у зарубіжних країнах знаходяться деякі дочірні підприємства та філії ТНК;

в) особливості прав власності: власники даної компанії є резидентами (громадянами) різних країн [4].

ТНК здійснюють політику територіальної експансії шляхом залучення їхнього капіталу у формі прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції являють собою найбільш розвинену форму інтернаціоналізації та глобалізації бізнесу, використовуючи при цьому максимальну кількість ресурсів та навичок у міжнародному середовищі. Вони можуть бути пов'язані як із грошовими потоками, так і з трансфером технічних та організаційних рішень, а також результатами інтелектуальної діяльності в обмін на акції в прямих інвестиціях [5].

Згідно з визначенням Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСД), прямою іноземною інвестицією є тоді, коли закордонний інвестор отримує або має тривалий вплив на закордонне підприємство. Пороговим значенням, яке умовно визначає одержання певного впливу, є володіння 10% звичайних акцій або голосів. Прямим інвестором може бути фізична особа, об'єднане або не об'єднане державне або приватне підприємство, уряд, група підприємств або група фізичних осіб [6].

Прямі іноземні інвестиції поряд з іншими формами глобалізації та інтернаціоналізації підприємств відкривають найбільші можливості для експансії, хоча і вважаються найризикованішим способом ведення діяльності ТНК на світовому ринку.

Зазначимо, що потенційні вигоди та можливості від прямих іноземних інвестицій для економіки України полягають у такому:

1) прямі іноземні інвестиції є дієвим фактором структурної трансформації економіки;

2) прямі іноземні інвестиції є джерелом додаткового капіталу;

3) прямі іноземні інвестиції як форма міжнародної співпраці дозволяють інтегруватися національній економіці в економіку світу;

4) прямі іноземні інвестиції забезпечують міжнародний трансфер технологій, тим самим сприяють зростанню обсягів науково-технологічного співробітництва;

5) прямі іноземні інвестиції забезпечують використання різних методів маркетингу та управління, а саме ліцензійні угоди чи то, наприклад, дифузія нової виробничої технології, імітації або копіювання нових продуктів;

6) прямі іноземні інвестиції допомагають становленню нової ринкової економіки, сприяючи при цьому зміцненню зв'язків між суб'єктами економіки [7].

Аналіз та вивчення особливостей залучення прямих іноземних інвестицій дасть змогу максимально використати всі позитивні ефекти іноземного інвестування для покращання бізнес-середовища в Україні та створення сприятливого інвестиційного клімату загалом, що, своєю чергою, дасть змогу забезпечити сталий економічний розвиток в країні.

Проаналізуємо чистий притік прямих іноземних інвестицій в економіку України (рис. 1).

Як бачимо з рис. 1, до 2002 р. включно даний показник не перевищував 1 млрд. дол. США. Після цього він переважно зростає, досягнувши максимального значення в 2008 р. Надалі показник знижувався в кризові та посткризові 2009, 2013 і 2014 рр., опустившись у 2014 р. до рівня 2001 р.

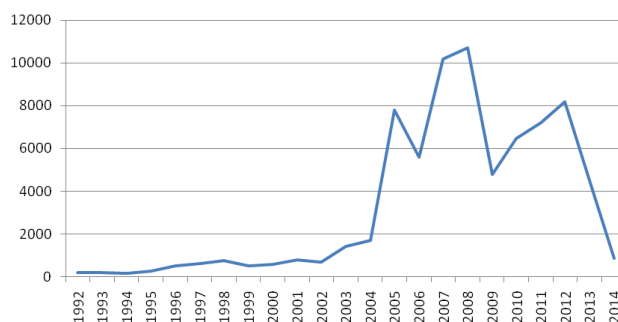

Рис. 1. Чистий притік прямих іноземних інвестицій в економіку України, млн. дол. США (дані Світового банку)

Джерело: побудовано автором на основі [8]

На рис. 2 зображено притік ПІІ в економіку України у % до ВВП.

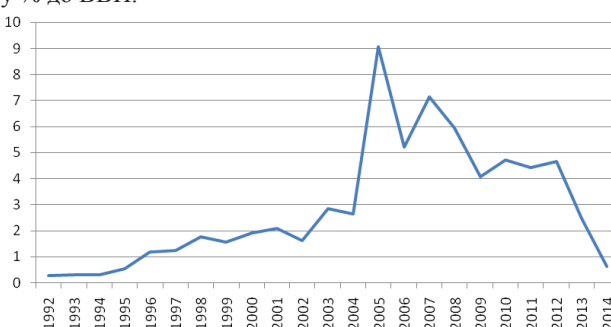

Рис. 2. Чистий притік ПІІ в економіку України, % до ВВП (дані Світового банку)

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Як бачимо з рис. 2, максимальне значення чистого притоку ПІІ в економіку України (у % до ВВП) зафіксовано у 2005 р. (9%), далі цей показник поступово знижувався, а в 2014 р. опустився до показника 1995 р. (менше 1%).

Галузева структура іноземних інвестицій є надзвичайно важливою для формування інноваційної економіки. Вона значною мірою визначає доступ національних виробників до світових ринків, а також розвиток нових технологій.

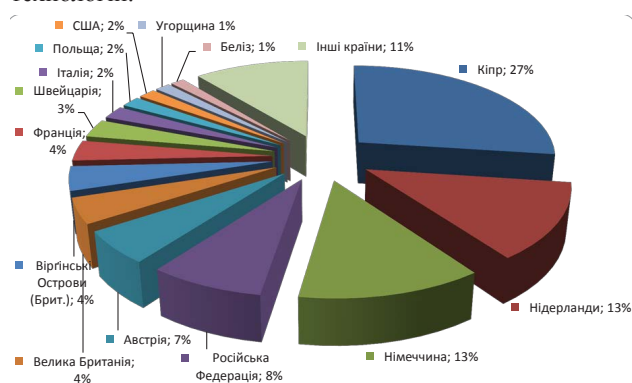

Рис. 3. Розподіл ПІІ в економіку України за країнами походження (у % до загальної кількості) станом на кінець 2015 р.

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Зменшення обсягів залучення іноземних інвестицій в Україні зумовлене не лише тим, що вітчизняна економіка стала менш привабливою для іноземних інвесторів, але й

тим, що значна кількість інвесторів під час кризи спрямовують свої кошти на внутрішні ринки для підтримання економіки своїх країн і різко скорочують інвестиції за кордон, а деякі інвестори на певний час взагалі призупинили реалізацію інвестиційних проектів [9, с. 70].

На рис. 3 зображено розподіл ІІІ в економіці України за країнами світу станом на 31.12.2015 р.

Як бачимо, найбільше інвестицій в економіку України на кінець 2015 р. надійшло з умовно офшорного Кіпру. Крім того, порівняно значні частки мають інші офшорні зони – Віргінські Острови та Беліз. Іншими важливими джерелами трансферу технологій в Україну є країни ЄС (Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Австрія, Франція, Італія, Польща), а також Швейцарія та Російська Федерація (майже 8% від загального обсягу).

Висновки. У сучасних глобальних умовах усі країни можуть імпортувати однакові технології, однак щоб стати насправді конкурентоспроможним гравцем на світовому ринку технологій і не бути лише пасивним користувачем,

необхідно на їх основі стимулювати розвиток аналогічних інновацій. Наприклад, Південна Корея та Тайвань [6], імпортуючи новітні технології, продемонстрували значний успіх у подоланні технологічного та економічного розриву, стимулюючи розвиток інноваційного сектору.

Отже, аналіз обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні роки свідчить про те, що рівень інвестицій залишається недостатньо високим. Необхідно розробити та реалізувати державну інвестиційно-інноваційну програму, яка сприяла б розвитку інвестиційного клімату. Важливим для активізації інвестиційного процесу є перегляд податкових навантажень, торговельної політики, фінансового сектору, банківської сфери та державного регулювання.

Прямі іноземні інвестиції як основний інструмент діяльності ТНК дадуть змогу забезпечити реалізацію завдань інноваційного розвитку лише при певних умовах, а саме: міжнародному трансфері технологій, високому рівні освіти та розвитку інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. The 2011 EU Industrial R&D Investment Scoreboard. / JRC 2011, Luxembourg [Electronic resource]. – Access mode: https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/jrc_ar_2011.pdf.
2. Старостіна А.О. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А.О. Старостіна, О. Канищенко // Економіка України. – 2008. – № 5. – С. 58–65.
3. John D. Daniels, Lee H. International Business: Environment and Operations. / Upper Saddle River, 2004.
4. Градобитова Л.Д. Транснаціональні корпорації в сучасних міжнародних економічних відносинах: [учеб. посіб.] / Л.Д. Градобитова, Т.М. Исаченко; МГІМО (У) МІД РФ. – М.: Анкіл, 2002. – 123 с.
5. Когут М.В. Вплив транснаціональних корпорацій на міжнародний трансфер технологій / М.В. Когут // Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка». – 2015. – Т. 20. – Вип. 3. – С. 19–22.
6. Реверчук С.К. Інвестологія: наука про інвестування: [навч. посіб.] / С.К. Реверчук, Н.Й. Реверчук, І.Г. Скоморович [та ін.]. – К.: Атіка, 2001. – 264 с.
7. Горшков А.В. Прямые иностранные инвестиции как фактор экономического роста / А.В. Горшков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lib.csu.ru/vch/074/002.pdf.
8. World Bank Statistics [Electronic resource]. – Access mode: <http://data.worldbank.org>.
9. Гринів Т.Т. Іноземні інвестиції в Україні: стан та перспективи розвитку / Т.Т. Гринів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlp.com.ua/node/5688>.
10. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Аннотація. В роботі досліджено роль ТНК на міжнародному ринку технологій, проаналізовані значительное влияние и экономические выгоды от деятельности ТНК в сфере инноваций. В результате проведенного исследования установлено, что прямые иностранные инвестиции (ПИИ) являются важным фактором укрепления сектора высоких технологий и одним из наиболее эффективных каналов международной передачи технологии.

Ключевые слова: мировая экономика, глобализация, международный трансфер технологий, транснациональная корпорация, прямые иностранные инвестиции.

Summary. The article analyzes the role of the TNC in the international technology market. The significant impact and economic benefits from the activities of TNCs in innovations are investigated. As a result, the study has found that foreign direct investment (FDI) is an important factor in strengthening the high-tech sector and is one of the most effective channels of international technology transfer.

Key words: global economy, globalization, international technology transfer, transnational corporations, foreign direct investments.